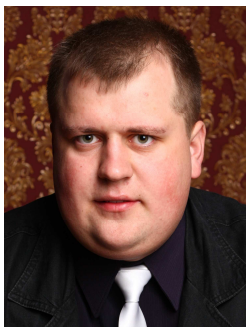

УДК 94(438) “1991/2011”

Степан Новінчук

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРИОГРАФІЇ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА РОСІЇ В ПОСТРАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД (1991–2011 РР.)

У статті висвітлено історіографічні оцінки становлення українсько-російських відносин у новітню добу, показано їх особливості та наукові напрями в сучасній українській історіографії.

Ключові слова: Україна, Росія, українська історіографія, пострадянський період, міжнародні відносини, співробітництво.

Протягом останніх двох десятиліть українські науковці виявляють значний дослідницький інтерес до проблем українсько-російських взаємин. Вивчення системи двосторонніх зв'язків між Україною і Російською Федерацією, як складової міжнародних відносин, є особливо актуальним, оскільки Україна здобула свою незалежність лише на початку 90-х років ХХ ст. Їх дослідження дає можливість виявити і проаналізувати рівні й шляхи співробітництва двох країн в політичній, економічній, соціальній, науковій і культурній сферах та в системі загальноєвропейських міжнародних відносин.

Тож вивчення еволюції українсько-російського міждержавного співробітництва важливе як з наукової, так і практичної точки зору, бо дає можливість не лише реально оцінити його стан, а й виявити недоліки і прорахунки, основні тенденції і можливості його розвитку в політичній, економічній, культурній та гуманітарних сферах. Тому злгоденним з науково-теоретичного погляду є цілісний аналіз сучасної національної історіографії українсько-російських відносин. Такий методологічний підхід уможливить оцінити її становлення, розвиток, нинішній стан та висвітлення окремих тенденцій і закономірностей, розбудови й перспектив співпраці між нашими народами в українській історичній науці. Україна і Росія залишаються близькими сусідніми країнами, які мають не лише спільний кордон, але й тривале спільне минуле. Це накладає особливий відбиток на розвиток української історичної науки, зобов'язує науковців досліджувати відносини на міждержавному рівні, виявляти національні особливості, тенденції, фактори, що їх обумовлюють, а також спільні проблеми, в контексті геополітичних змін новітньої доби рубежу ХХ–ХХІ ст.

У запропонованій статті зроблено спробу проаналізувати деякі особливості новітньої української історіографії проблеми становлення й розвитку українсько-російських відносин у пострадянський період, з'ясувати основні її етапи та пріоритети в означений час. Актуальність і мета зумовлюють постановку певних завдань, а саме – розкрити зміст праць українських науковців щодо розв'язання двома країнами гострих питань у контексті двостороннього міждержавного співробітництва між Україною і Російською Федерацією у новітній період національно-державного відродження.

Історія становлення і розвитку українсько-російських відносин у досліджуваний період займає помітне місце у вітчизняній та російській історіографії. Багато українських і зарубіжних учених вивчають складні процеси формування українсько-російських взаємин останнім часом. Здобуття незалежності України привело до кардинальної перебудови української історичної науки, до нового стану у її розвитку, що є, на думку автора, закономірним явищем становлення й розвитку на новому рівні історіобачення проблем українсько-російського міждержавного співробітництва у зазначений час в континуумі внутрішньої та світової міжнародної кон'юнктури, що склалась у світі та Європі після розпаду Радянського Союзу і соціалістичної системи, і, як наслідок, його радикальних

геополітичних змін на Європейському континенті й нового облаштування міжнародного життя.

У цьому контексті українська історична наукова думка протягом доби Незалежності поступово нагромаджувала знання з питань двостороннього українсько-російського співробітництва та місця України, її ролі у системі європейських міжнародних відносин. Досліджуючи процес становлення рівноправних і взаємовигідних стосунків між Україною і Росією, історіографія дає змогу усвідомити нерозривний зв'язок вітчизняної історичної науки з розвитком українського суспільства, відповідної йому зовнішньої політики, новим рівнем міждержавних зв'язків. Саме такий методологічний підхід дозволяє виявити основні тенденції й специфічні особливості розвитку українсько-російських взаємин у новітню добу, сприяє вивченню з боку історичної науки основних етапів, пріоритетів і змісту об'єктивного вивчення шляху становлення стосунків між нашими державами протягом зазначеного періоду.

Проаналізувавши рівень вивченості досліджуваної теми в історіографії, на нашу думку, за найдоцільнішим хронологічно-країнознавчим принципом, можна використану нами літературу під час вивчення українсько-російських відносин в нових геополітичних умовах поділити на дві групи: перша – це праці українських науковців; і друга – студії російських авторів. У розрізі цих двох груп виокремимо наукові роботи загального характеру істориків і політологів, в яких проблеми українсько-російських відносин згадуються лише побіжно, проте висновки та оцінки авторів допомагають зрозуміти значення і причини багатьох подій та процесів, пов'язаних з розвитком зв'язків між Україною та Росією в сучасних зовнішньополітичних умовах. До них ми віднесли дослідження, присвячені проблемам міжнародних відносин сучасного періоду, євроінтеграції та геополітичної орієнтації обох держав в нових умовах участі України в міжнародних організаціях та деякі праці про місце та діяльність України в новітній системі європейських відносин. І, безпосередньо, у контексті запропонованої наукової проблеми – це праці науковців, предметом дослідження яких є власне розвиток українсько-російських відносин сучасного періоду. На сьогоднішній день відбувається активний процес нагромадження інформації питання, що дозволяє вдатися до ґрунтовного, цілісного та всебічного аналізу українсько-російських відносин в означений час. Активізації їх досліджень сприяло організаційне оформлення: нові кафедри історії Росії та міжнародних відносин, науково-дослідні центри у вишах і в академіях наук, історичні асоціації, відкриття фахових наукових журналів, удосконалення прийомів і методів та інноваційно-інформаційного забезпечення наукових розвідок й пошуків.

Початки становлення національної історіографії українсько-російських відносин новітньої доби органічно поєднані з проголошенням Україною державної незалежності та внутрішніми суспільно-політичними трансформаційними процесами в Україні і Росії. Історики, політологи, громадські діячі намагалися проаналізувати процеси останнього десятиріччя ХХ ст. та визначити перспективи українсько-російського співробітництва у ХХІ ст., про що свідчить поява багаточисельних статей у періодичних виданнях, які оповідали про процеси, що відбувалися в Україні та Росії. Сьогодні в розпорядженні дослідників є достатньо широке коло різноманітних фактів і відомостей, які висвітлюють перебіг трансформації українсько-російських взаємин, на основі яких українські науковці робили перші спроби розкрити суть, зміст і глибину процесів їх становлення на якісно новому рівні на початку 1990-х років. Українські й російські вчені намагалися науково осмислити добу розбудови взаємин між Україною і Росією, подолати залишки старої заангажованості, виробити нові принципи й підходи до взаєморозуміння, об'єктивно вивчити проблеми міждержавної співпраці у контексті викликів новітнього державотворення. У цьому зв'язку певне значення мають праці загального характеру та видання, що висвітлюють новітню історію України, її зовнішню політику і діяльність на міжнародній арені та євроінтеграційні прагнення [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10].

До праць теоретичного характеру, в яких піднімаються питання політичних і економічних трансформаційних процесів в Україні та її місця й діяльності у новій системі

міжнародних стосунків відносимо дослідження С. Дністрянского [11], С. Лотоцького і С. Трохимчука [12], О. Івченка [13], Л. Д. Васильєвої-Чекаленко [14] та ін. Ці роботи носять комплексний характер, в яких, поряд з оцінкою зміни міжнародної ситуації, автори розробляють сценарії відносин України із зарубіжними країнами, Росією зокрема. Разом з цим вони торкаються і деяких аспектів розвитку українсько-російських відносин в нових геополітичних умовах.

Питання особливостей становлення новітньої системи міжнародних відносин, історії європейських країн, української та російської зовнішньої політики та геополітичної орієнтації України і Росії у нових умовах порушили у своїй праці Л. Гайдуков, В. Кремень, Л. Губерський “Міжнародні відносини та зовнішня політика 1990–2000 рр.” [15], в якій предметно проаналізовано кардинальні зміни міжнародного становища і геополітичної ситуації упродовж означеного часу. Науковці значну увагу приділили висвітленню зовнішньої політики України та розвитку відносин з державами Центрально-Східної Європи, а також із Російською Федерацією у новітній період.

Серед робіт, автори яких у контексті аналізу діяльності України на міжнародній арені торкаються сучасних українсько-російських відносин, заслуговують на увагу праці С. Андрущенко (Гринько) “Україна в сучасному геополітичному середовищі” [16], В. Литвина [17], С. Василенко [18], В. Горбуліна [19], А. Зленка [20] та колективна монографія за ред. Ф. Рудича “Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти” [21]. Остання присвячена проблемам участі України у світовій системі міжнародних відносин, спробам визначення перспектив розвитку взаємин з іншими країнами, у т.ч. із Російською Федерацією. Особливу увагу привертає у контексті запропонованої теми праця колективу авторів С. Пирожкова, Б. Губського, А. Сухоруко [22], в якій автори зосереджені на внутрішньо- та зовнішньополітичних перетвореннях в Україні та Росії після розпаду колишнього Союзу РСР. Крім того, вони висвітлюють економічно-політичні аспекти українсько-російського співробітництва упродовж 1990–2000 рр.

Окремі аспекти відносин двох держав певною мірою знайшли відображення у В. Смолія [22], В. Крисаченка, О. Моліза [23], О. Горбача [24], в яких автори аналізують особливості політичної модернізації у посткомуністичних Україні й Росії та висвітлюють деякі питання українсько-російського партнерства у політичній та економічній сферах. У цьому зв'язку виокремимо колективне дослідження В. Литвина, Н. Барановської, В. Верстюка, С. Віднянського [25]. Проблеми формування та розвитку українсько-російських відносин, пошуку свого місця України і Росії в нових геополітичних умовах та значення поглиблення двосторонньої співпраці між нашими державами розглядає у своїй роботі І. Діак [26]. Останній простежує ідейно-політичні передумови становлення двосторонніх міждержавних відносин, їх перебіг та можливі вектори конфліктності, перспективи співробітництва між обома країнами.

Друга група літератури з досліджуваної проблеми – це праці науковців, предметом дослідження яких є власне розвиток українсько-російських відносин сучасного періоду. З'являються роботи, які мають багато спільних рис. Вони, як правило, висвітлюють окремі питання політичної, економічної та культурної співпраці обох країн, а також акцентують на необхідності їх розвитку як важливого стабілізуючого чинника у Центрально-Східній Європі. Зауважимо, що з другої половини 1990-х рр. кількість таких публікацій зростає, але вони мали надто загальний характер, а українсько-російські взаємини розглядалися у загальноєвропейському контексті.

До числа публікацій, в яких достатньою мірою порушується українсько-російське співробітництво, можна віднести праці І. Кульбиди [27], М. Білоблоцького, І. Бодрука [28], О. Валевського і М. Гончара [29], В. Кременя, Б. Парахонського, П. Ситника [30], А. Кудряченка [31], С. Кульчицького [32]. Ці автори одними з перших намагалися визначити специфіку початкового етапу становлення українсько-російського міждержавного співробітництва. Вони зазначають, що в першій половині 1990-х рр. взаємини між Україною і Росією склалися складно й напружено, бо українська і російська дипломатія зосередила

свою увагу на розробку й підписання, насамперед, політичних домовленостей та угод. У цьому контексті на перший план виходять політичні аспекти відносин. Ці питання висвітлювалися як із сучасних подій, так і в ретроспективному плані. Дослідження, як правило, опиралися на існуючу на той час політичну ситуацію, однак у них помітним було прагнення авторів осмислити проблему загалом.

Українсько-російське співробітництво 1991–2004 рр. проаналізували у своїх працях К. Чумак “Україна – Росія: між стратегічним партнерством та конфліктністю” [33], О. Маначинський “Сучасні воєнно-політичні відносини України із суміжно-прилеглими державами” [34]. Перший висвітлив процеси налагодження українсько-російських взаємин 1990–1997 рр., особливу увагу приділивши формуванню їх нормативно-правової основи. Другий, наголосивши на загальній активізації українсько-російського міждержавного співробітництва, дав оцінку відносин України із прилеглими державами, зокрема із Росією, висвітлив стан відносин між двома країнами у військово-політичній сфері. Розглядає окремі питання українсько-російського співробітництва у військово-політичній площині та оцінює його стан В. Петровський у роботі “Військово-політичний чинник сучасних російсько-українських відносин” [35]. Автор на фоні стосунків України із Російською Федерацією, акцентує увагу на традиційних зв'язках між ними і аналізує процес становлення та розвитку нових у сучасних геополітичних умовах.

Українська історіографія поповнилася багатьма дослідженнями, в яких розвиток українсько-російських відносин означеного періоду подається у контексті стратегічного партнерства та в процесі розширення НАТО та ЄС, створення СНД. Такими за змістом є праці В. Базіва [36], В. Гречанинова [37], О. Їжака [38], Є. Марчука [39], Ю. Мацейка [40], І. Мельничука [41] та ін. Усі ці дослідження мають багато спільних рис. У них автори висвітлюють загальну геополітичну ситуацію після завершення “холодної війни” та розпаду СРСР, роль та місце України та Російської Федерації в новому європейському просторі, перспективи становлення українсько-російських відносин, євроатлантичні прагнення України та формування української зовнішньої політики крізь призму Співдружності Незалежних Держав. Інший автор, О. Бойко [43], бачить головні перешкоди у розвитку сучасних українсько-російських відносин у намаганні деякої частини російського суспільства відродити в політичній практиці й суспільній свідомості щодо українців застарілі політичні концепції.

В окремих наукових працях українських дослідників розглянуто особливості сучасної зовнішньої політики України в контексті російсько-українського стратегічного партнерства, простежено основні тенденції та фактори у його поглибленні, а також впливу внутрішніх і зовнішніх чинників на визначення місця й ролі України і Росії в новітній системі міжнародних відносин [43; 44; 45; 46; 47]. При цьому звернуто увагу на воєнно-політичне співробітництво обох країн на шляху пошуків гарантування національної безпеки в нових геополітичних умовах, основні проблеми двосторонніх відносин, на розвиток співпраці в торговельно-економічній сфері, а також на потенційні можливості українсько-російської взаємодії на міжнародній арені.

Заслужують на увагу праця: О. Гараня, Я. Коваля, А. Шевчука [48], в якій проаналізовано питання Криму в російських геополітичних концепціях, О. Гринкевича, В. Кузьменко [49] про налагодження й перспективи українсько-російських відносин [50], В. Дурдинця [50] про якісні зміни у взаєминах між Україною і Росією у новітню добу облаштування світового устрою.

Із найновіших публікацій про українсько-російські відносини в зазначений період відзначимо статті А. Дмитрука [51; 52; 53], у яких зроблено спробу висвітлити окремі аспекти формування договірно-правової бази двостороннього політичного співробітництва між Україною і Російською Федерацією, показати особливості взаємин і розглянути позиції України і Росії у рамках СНД, охарактеризувати військово-політичний чинник відносин України та Росії після розпаду СРСР; а також публікації Коврик-Токар Л. [54] про деякі аспекти військово-політичних відносин України та Росії у постбіполярний період та ін.

Зауважимо, що тема українсько-російських відносин сучасного періоду стала предметом академічних досліджень українських науковців. Це, насамперед, успішно захищені дисертації. Однією з перших робіт, яка, хоч і частково, торкається предмету дослідження є докторська дисертація В. Ткаченка “Україна і Росія: проблеми національного самовизначення (історіософський аналіз поточного моменту)” [55]. Значним внеском у дослідження українсько-російських взаємин є кандидатська дисертація І. Мельничука [56] про розвиток двосторонніх відносин під кутом зору діяльності СНД, проблем Чорноморського конфлікту і ядерного роззброєння України та участь у цьому Російської Федерації та США; П. Ігнатєва [57], в якій автор розкриває різні аспекти взаємовідносин із членами країн СНД, у т.ч. через призму двосторонніх відносин України та Росії; А. Дмитрука [58], де він здійснив комплексний аналіз процесу становлення та основних напрямків розвитку російсько-українських відносин у 90-х рр. ХХ ст., визначив основні етапи співробітництва між РФ та Україною, проаналізував його основні пріоритети й охарактеризував військово-політичний чинник взаємин Росії та України у досліджуваній період. Виокремимо докторське дослідження В. Петровського [59], у якому дослідник професійно на широкому джерелознавчому матеріалі дав оцінку стану сучасних українсько-російських відносин у новітній науковій літературі. Праця містить значний фактичний матеріал, на якому він предметно проаналізував історіографію з даної проблеми, а також її джерельну базу на новітніх методологічних підходах.

У сучасних умовах в Україні проблеми українсько-російських відносин досліджують науковці Інституту історії України, Інституту політичних і етнонаціональних досліджень, Національного інституту стратегічних досліджень, Європейського університету та провідних вишів України. Найпотужнішими центрами вивчення міжнародних відносин України з країнами світу є відділ всесвітньої історії і міжнародних відносин Інституту історії України НАН України (з 2012 р. – відділ міжнародних відносин і зовнішньої політики України, зав. доктор історичних наук, проф. С. В. Віднянський) та Інститут всесвітньої історії НАН України (дир. доктор історичних наук, проф. А. І. Кудряченко). Ученими видано кілька фундаментальних досліджень, в яких порушено ряд питань українсько-російського співробітництва. Серед цих праць виділяється анотована історична хроніка “Україна і Європа (1990–2000 рр.)” у двох частинах [60; 61].

З-поміж значної кількості праць українських учених, які зверталися до історії України в міжнародному контексті, виокремимо колективні монографії науковців Інституту всесвітньої історії НАН України (до 2012 р. Інститут європейських досліджень НАН України) та інших академічних інститутів, дослідних установ, викладачів вишів за редакцією доктора історичних наук, професора А. І. Кудряченка [62, 63, 64], в яких на високому професійному рівні проаналізовано актуальні проблеми міжнародних взаємин України з європейськими країнами упродовж IX–XXI століть та питання перспективи утворення незалежної України у колі європейських держав, всебічно досліджено феномен розвитку Європи, її культурно-цивілізаційні параметри і залученість України до цих процесів, охарактеризовано європейський вибір України, його цивілізаційну складову, а також розвиток Української держави в континуумі спільного європейського простору.

Що стосується російської історіографії відносин Росії та України, то відзначимо, що російські дослідники торкалися практично всіх складних питань пострадянської трансформації у колишніх республіках СРСР, місця й ролі Росії і України у новітній системі міжнародних відносин та становлення й розвитку російсько-українських відносин у нових геополітичних умовах. Загалом науковці Росії у своїх працях розглядають різні проблеми з метою їх узагальнення, виявлення причин і можливих наслідків процесів політичного, економічного і культурного співробітництва країни із зарубіжними державами, у т.ч. із Україною. Питанням змін у системі європейського облаштування, історії цього регіону та окремих країн, зокрема України, вироблення нової геополітичної стратегії елітою України й Росії та місця у ній російсько-українських двосторонніх відносин присвячені наукові праці М. Геллера [65], Б. Красуліна і В. Абуренка [66], С. Кройценберга [67], І. Кліміна [68].

З інших робіт російських фахівців велике значення у вивченні розвитку історіографії українсько-російських відносин мають праці А. Мошеса [69], А. Здравомислова [70], А. Макуніна і А. Волкова [71], Д. Катая [72], Н. Сидорової [73], М. Єфремової [74]. В означених роботах науковці аналізують основні проблеми і перспективи зовнішньої політики України, розвитку її відносин з провідними країнами європейського регіону, еволюцію підходів України до США, ЄС, НАТО, а також місце й роль Росії у зовнішній політиці України на сучасному етапі. Автори досліджують процес становлення зовнішньополітичної стратегії Росії і України з врахуванням їх пріоритетних цілей та інтересів, двосторонніх зв'язків Росії і України як частини міжнародних відносин на пострадянському просторі, можливості їх оптимізації з врахуванням особливостей соціально-економічного, політичного, науково-технічного і культурного розвитку обох країн. Особливу увагу вчені Росії приділяють вивченню механізмів здійснення двостороннього міждержавного співробітництва Росії і України в умовах формування багатополосного світу.

Таким чином, проведений аналіз української і російської історіографій свідчить, що окрім значної кількості публікацій загального характеру про напрямки і зміст зовнішньої політики України, науковці України і Росії почали вивчати й аналізувати українсько-російські відносини в нових геополітичних умовах. Але ще й досі вивчення новітньої системи міждержавних відносин і співробітництва між Україною і Російською Федерацією залишається недостатнім. Ґрунтовних цілісних праць з комплексним аналізом новітньої історії українсько-російського співробітництва на рубежі ХХ–ХХІ століть ще не опубліковано. Позитивним у розвитку української історіографії є те, що на сьогоднішній день накопичено достатню кількість матеріалу з даної проблеми, на основі чого можна простежити перебіг подій, дії окремих чинників, які сприяли розвитку українсько-російських відносин у сучасну добу, етапи їх розвитку та основні тенденції й специфічні особливості. У цьому зв'язку важко не помітити наукової важливості запропонованої праці для сучасної української історіографії і дальшого поліпшення українсько-російських відносин на загально вигідних умовах.

Список використаних джерел

1. *Новітня історія України (1990–2000)*. Підр. для студ. істор. спеціальностей вищих навчальних закладів / А. Г. Слюсаренко, В. І. Гусев, В. П. Дрожжин та ін. – К.: Вища школа, 2000. – 663 с. 2. *Бойко О. Д.* Історія України / О. Д. Бойко. – К.: Академвидав, 2006. – 699 с. 3. *Гальчинський А.* Україна – на перехресті геополітичних інтересів / А. Гальчинський. – К.: Знання України, 2002. – 180 с. 4. *Горенко О. М.* Соціально-політичний вимір Європейської інтеграції та України / О. М. Горенко. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2002. – 331 с. 5. *Ковальова О. О.* Стратегія євроінтеграції: як реалізувати європейський вибір України / О. О. Ковальова. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. – 340 с. 6. *Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і практичний аспекти* / Ф. М. Рудич, Р. В. Балабан, О. П. Дуров та ін. – К.: МАУП, 2002. – 487 с. 7. *Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки* / За ред. О. С. Власюка. – К.: Знання України, 2005. – 608 с. 8. *Демчук П. О.* Міжнародні відносини та проблеми євроатлантичної інтеграції / О. П. Демчук. – К.: “ТШП”, 2004. – 264 с. 9. *Україна 2000 і далі: геополітичні пріоритети та сценарії розвитку*. – К.: НІСД, 1999. – 384 с. 10. *Зовнішня політика України в умовах глобалізації*. – К.: Генеза, 2004. – 616 с. 11. *Дністрянський М. С.* Україна в політико-географічному вимірі / М. С. Дністрянський. – Львів: В-чий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2000. – 310 с. 12. *Лотоцький С., Трохимчук С.* Україна в світовому геополітичному просторі // 36. наук. праць. – Львів: Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка, 2002. – 192 с. 13. *Івченко О.* Україна в системі міжнародних відносин: історія, ретроспектива та сучасний стан / О. Івченко. – К.: РІЦУАННП, 1997. – 688 с. 14. *Васильєва-Чекаленко Л. Д.* Україна в міжнародних відносинах (1994–1996) / Л. Д. Чекаленко. – К.: Освіта, 1998. – 176 с. 15. *Гайдуков Л.* Міжнародні відносини та зовнішня політика 1990–2000 р. / Л. Гайдуков, В. Кремень, Л. Губерський. – К.: Либідь, 2001. – 303 с. 16. *Андрущенко (Гринько) С. В.* Україна в сучасному геополітичному середовищі / С. В. Андрущенко (Гринько). – К.: Логос, 2005. – 286 с. 17. *Литвин В.* Зовнішня політика України: 1990–2000 / В. Литвин // Віче. – 2000. – №11. – С. 3–48. 18. *Василенко С. Д.* Геополітичні виміри в загальноєвропейському процесі / С. Д. Василенко. – Одеса: ОДМА, 2000. – 206 с. 19. *Горбулін В. П.* Засади національної безпеки України / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. – К.: Інтертехнологія, 2009. – 272 с. 20. *Зленко А. М.* Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін / А. М. Зленко. – Харків: Фоліо, 2003. – 559 с. 21. *Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти* / [ред. Ф. М. Рудича]. – К.: МАУП, 2002. – 488 с. 22. *Смолій В. А.* Україна та Росія: проблеми політичні та соціально-культурні. 36. наук. праць / В. А. Смолій. – К.: Інститут історії України НАН України, 1988. – 184 с. 23. *Крисаченко В.* Україна: крок у ХХІ ст. (соціально-політичний аналіз) / В. Крисаченко, О. Моліз. – Київ–Луцьк, 2002. – 288 с. 24. *Горбач О.* Шлях зі Сходу на Захід: спогади / О. Горбач. – Львів, 1998. – 207 с. 25. *Україна: утвердження незалежних держав. 1991–2001* / В. Литвин, Н. Барановська, В. Верстюк, С. Віднянський. – К.: Видавничий дім “Альтернатива”, 2001. – 704 с. 26. *Діак І. В.* Україна і Росія / І. В. Діак. – К.: Абрис, 1997. – 400 с. 27. *Кульбіда І. С.* Україна і Росія: історичні уроки міждержавних відносин / І. С. Кульбіда. – Житомир: Полісся, 2002. – 270 с. 28. *Білоблоцький М. П.* Україна та Росія у системі міжнародних відносин: стратегічна перспектива / М. П. Білоблоцький, О. С. Бодрук. – К.: НІПМБ, 2001. – 623 с. 29. *Валевський О. Л.* Структура геополітичних інтересів України / О. Л. Валевський, М. М. Гончар. – К.: НІСД, 1995. – 95 с. 30. *Кремень В.* Україна і Росія:

сфери конфронтації і співробітництва / В. Кремень, Б. Парохонський, П. Ситник // Розбудова держави. – 1993. – №2. – С. 3–4. 31. *Кудряченко А.* Українсько-російські відносини: шлях до рівноправного співробітництва / А. Кудряченко // Нова політика. – 1998. – № 1. – С. 12–18. 32. *Кульчицький С.* Україна і Росія: переваги і небезпеки “особливості відносин” / С. Кульчицький. Роздуми історії. – К.: Ін-т історії України НАНУ, 2004. – 112 с. 33. *Чумак В. М.* Україна та Росія: між стратегічним партнерством та конфліктністю / В. М. Чумак. – К.: НІСД, 1997. – 75 с. 34. *Маначинський О. Я.* Сучасні воєнно-політичні відносини України із суміжно-прилеглими державами / О. Я. Маначинський. – К.: НІСД, 1996. – Вип. 2. – С. 6–19. 35. *Петровський В. В.* Військово-політичний чинник сучасних українсько-російських відносин. Учені записки / В. В. Петровський. – Харків: Харківський гуманітарний інститут, 2002. – Т.8. – С. 260–268. 36. *Базів В.* Геополітична стратегія України / Василь Базів. – К.: Ін-т держави і права ім. Корещького, 2000. – 192 с. 37. *Гречанинов В.* Україна в майбутній Європі: розробка моделей, дослідження перспектив / В. Гречанинов // Віче. – 1999. – №9. – С. 90–101. 38. *Їжак О.* Після колапсу СРСР: Розширення НАТО і геополітична трансформація пострадянського простору / О. Їжак // Політика і час. – 1998. – № 7. – С. 21–27. 39. *Марчук Є.* Україна: наша парадигма поступу. Аналітичне дослідження / Євген Марчук. – К.: Аваллон, 2001. – 184 с. 40. *Мацейко Ю.* НАТО – нові можливості і нові безпеки / Ю. Мацейко // Політика і час. – 1999. – № 4. – С. 9–18. 41. *Мельничук І.* Перспективи українсько-російських відносин у контексті розширення НАТО на Схід / Ігор Мельничук // Науково-практичний семінар “Проблеми прикордонних регіонів у контексті розширення НАТО”. Матеріали. – Чернівці: БУКРЕК, 2001. – С. 58–68. 42. *Бойко О.* Україна 1991–1995. Тіні минулого чи контури майбутнього? / О. Бойко. Нариси з новітньої історії. – К.: Магістр-5, 1996. – 207 с. 43. *Курас И.* Украина и Россия в новом геополитическом пространстве / Иван Курас. Материалы круглого стола НАН Украины, Ин-т национальных отношений и политологии. – К.: Ассоциация “Украина”, 1995. – 100 с. 44. *Касьян В.* Зовнішня політика України – важливий фактор розбудови сучасної української держави / В. Касьян. – Рівне: РДТУ, 1999. – 221 с. 45. *Кокотюха А. А.* Почему Украина не Россия / А. А. Кокотюха. – Харків: Фоліо, 2004. – 397 с. 46. *Спіфанова А. О.* Росія – Україна: проблеми та можливості наукового співробітництва / А. О. Спіфанова. Зб. наук. праць. – Суми: ВВП “Мрія-1”: Ініціатива, 2000. – 252 с. 47. *Піховшек В.* Росія, яку ми... Позиція політичних сил України та Росії стосовно майбутнього України й СНД / В. Піховшек, В. Ткачук. – К.: Український центр політичних досліджень. – 1998. – 201 с. 48. *Гарань О.* Україна та Крим в російських геополітичних концепціях / О. Гарань, Я. Коваль, А. Шевчук // Політична думка. – 1994. – № 3. – С. 69–73. 49. *Гринкевич О.* Україна та Росія: ще один крок у вірному напрямі відносин / О. Гринкевич, В. Кузьменко // Політика і час. – 1998. – №3. – С. 7–17. 50. *Дурдинець В.* Договір в інтересах обох народів / В. Дурдинець // Урядовий кур’єр. – 1997. – 28 червня. – С.4. 51. *Дмитрук А.* Розпад СРСР та формування українсько-російських відносин нового типу / Андрій Дмитрук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. – Вип. 3. – Тернопіль, 2002. – С. 154–163. 52. *Дмитрук А.* Основні напрями українсько-російського міждержавного співробітництва у 90-х рр. ХХ ст. / Андрій Дмитрук // Історико-політичні проблеми сучасного світу / Зб. наук. праць. – Т. 21–22. – Чернівці: Рута, 2010. – С. 233–238. 53. *Дмитрук А.* Військово-політичний чинник відносин Російської Федерації та України на початку 90-х рр. ХХ ст. / Андрій Дмитрук // Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. – Вип. 5. – Част. 1. – Тернопіль, 2010. – С. 153–158. 54. *Коврик-Токар Л.* Деякі аспекти військово-політичних відносин України та Росії у постбіполярний період / Л. Коврик-Токар // Науковий вісник Чернівецького університету, 2012. – Вип. 590–591. – С. 18–24. 55. *Ткаченко В. М.* Україна і Росія: проблеми національного самовизначення (історіографічний аналіз поточного моменту) / В. М. Ткаченко: автореф. дис.... д-ра іст. наук: 07.00.01 “Історія України”. – К., 1993. – 29 с. 56. *Мельничук І. М.* Українсько-російські відносини: політичний та військовий аспекти: дис.... канд. істор. наук: 07.00.01 “Історія України” / Мельничук Ігор Миколайович. – Чернівці, 1998. – 186 с. 57. *Ігнат'єв П. М.* Співробітництво України з державами співдружності націй: автореф. дис.... канд. політ. наук: 23.00.04 “Політичні проблеми міжнародних відносин та глобального розвитку” / П. М. Ігнат'єв. – К., 2002. – 20 с. 58. *Дмитрук А. Ю.* Російсько-українські відносини у політичній сфері у 90-х рр. ХХ ст.: автореф. дис.... канд. іст. наук: 07.00.02 “всесвітня історія” / А. Ю. Дмитрук. – Чернівці, 2011. – 20 с. 59. *Петровський В. В.* Українсько-російські стосунки в сучасній науковій літературі (1991–2000): автореф. дис.... д-ра іст. наук: 07.01.04 / В. В. Петровський. – Дніпропетровськ, 2003. – 35 с. 60. *Україна і Європа (1990–2000 рр.).* Част. 1. Україна в міжнародних відносинах з країнами Центральної та Південно-Східної Європи. Анотована історична хроніка / Мельникова І. М., Євсєнко І. В., Знаменська М. В., Мартинов А. В., Нікіфорук Д. Д. – К.: Інститут історії України, 2000. – 308 с. 61. *Україна і Європа (1990–2000 рр.).* Част.2. Україна в міжнародних відносинах з країнами-членами Європейського Союзу. Анотована історична хроніка / Мельникова І. М., Горенко О. М., Мартинов А. В., Нікіфорук Д. Д. – К.: Інститут історії України, 2001. – 123 с. 62. *Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього* / За ред. д.і.н., проф. А. І. Кудряченка. – К.: Фенікс, 2009. – 544 с. 63. *Культурно-цивілізаційний простір Європи і України: особливості становлення та сучасні тенденції розвитку* / Кер. автор. колективу і наук. ред. д.і.н., проф. А. І. Кудряченко. – К.: Університет “Україна”, 2010. – 405 с. 64. *Україна в Європі: контекст міжнародних відносин* / За ред. д.і.н., проф. А. І. Кудряченка. – К.: Фенікс, 2011. – 632 с. 65. *Геллер М.* Российские заметки 1991–1996 гг. / М. Геллер. – М.: МИК, 1998. – 319 с. 66. *Красулин Б.* Розоруження / Б. Красулин, В. Абуренко. – М.: Международные отношения, 1998. – 336 с. 67. *Кройценберг С.* Внешняя политика России: от Ельцина к Путину / С. Кройценберг. – К.: Оптима, 2002. – 503 с. 68. *Климин И. И.* Содружество независимых государств: прошлое, настоящее, будущее / И. И. Климин. – СПб: Нестор, 2009. – 346 с. 69. *Мошес А.* Конфликтный потенциал в российско-украинских отношениях. Взгляд из России / Аркадий Мошес. – М.: Весь мир, 1997. – С. 265–353. 70. *Здравомыслов А.* Украина и Россия в постсоветском пространстве / А. Здравомыслов. – М., 1998. – 347 с. 71. *Макунин А. А.* Военно-политические отношения между Россией и Украиной: поиск моделей сотрудничества / А. А. Макунин, А. Т. Волнов. – М., 1998. – 247 с. 72. *Катая Д. В.* Россия и Украина в новом геополитическом пространстве: дис... канд. полит. наук: 23.00.04 / Д. В. Катая. – М., 2000. – 143 с. 73. *Сидорова Н. П.* Российско-украинские отношения: проблемы и перспективы сотрудничества: Политический анализ: дис... канд. полит. наук: 23.00.04 / Н. П. Сидорова. – М., 2000. – 202 с. 74. *Ефремова М. В.* Роль внешнего фактора в российско-украинских отношениях: дис... канд. полит. наук: 23.00.04 / Лариса Викторовна Ефремова – М., 2009. – 167 с.

Степан Новинчук

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНСКОЙ ИСТОРИОГРАФИИ ОТНОШЕНИЙ УКРАИНЫ И РОССИИ В ПОСТСОВЕТСКИЙ ПЕРИОД (1991–2011 ГГ.)

В статье освещены историографические оценки становления украинско-российских отношений в новейшее время, показаны их особенности и научные направления в современной украинской историографии.

Ключевые слова: Украина, Россия, украинская историография, постсоветский период, международные отношения, международное сотрудничество.

Stepan Novinchuk

SOME FEATURES OF MODERN UKRAINIAN HISTORIOGRAPHY ON THE RELATIONS OF UKRAINE AND RUSSIA IN AFTER-SOVIET PERIOD (1991–2011)

The author elucidates the historiographical estimations of the Ukrainian-Russian relations becoming in the contemporary period, considers their peculiarities and scientific directions in modern Ukrainian Historiography.

Key words: Ukraine, Russia, Ukrainian Historiography, after-soviet period, international relations, collaboration.